

NORGES HØYESTERETT

Den 16. juni 2004 avsa Høyesterett dom i

HR-2004-01057-A, (sak nr. 2004/265), sivil sak, anke,

A (advokat Thor Harald Eike – til prøve)

mot

X kommune (advokat Harald Hove – til prøve)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Matningsdal**: Saken gjelder overprøving etter tvistemålsloven kapittel 33 av vedtak etter barnevernloven § 4-12 første ledd bokstav a om å overta omsorgen for et barn.
- (2) Barnet saken gjelder, B, er i dag 12 år gammel. Hans foreldre er A, født 1965, og C, født 1969. Foreldrene har ikke bodd sammen, og B har hatt beskjeden kontakt med sin far.
- (3) Helt fra fødselen opplevde A B som et urolig og svært krevende barn. Både omsorgen for barnet, egne helseproblemer og andre påkjenninger medførte at hun etter hvert følte behov for avlastning og støttetiltak. Hun har likevel som alenemor gjennomført lærerutdanning og arbeider i dag som lærer.
- (4) Høsten 1992, da B var ½ år gammel, flyttet A til Y hvor hun begynte på lærerhøyskolen. Da B var ca. tre år gammel, kontaktet hun på eget initiativ PPT (Pedagogisk-psykologisk tjeneste). PPT gjennomførte et opplegg hvor blant annet morens samhandling med B ble videofilmet.
- (5) Etter avsluttende eksamen flyttet hun høsten 1996 til Z, hvor hun fikk jobb som klassestyrer for en åttendeklasse. Samme høst ble hun gravid, og 00.00.1997 fødte hun datteren D. Faren var E.

- (6) B trivdes ikke i barnehagen i Z, og i november 1996 var hun av forskjellige grunner så sliten at barneverntjenesten innvilget besøkshjem for ham. Overfor barneverntjenesten opplyste hun at han var ”svært klengete og grenseutprøvende i forhold til” henne. I mars 1997 henviste barneverntjenesten B til PPT for vurdering hos psykolog. I henvisningsbrevet heter det at han så ut til å ha ”vanskar med å løysrive seg frå mor når han er andre stader, og har stort behov for kontroll på kor mor er og kva ho gjer til einkvar tid”. Morsbindingen, som også senere har stått sentralt, ble også fremhevet i rapporter fra besøkshjemmet.
- (7) I 1998 og 1999 døde As foreldre av hjernekreft. Hennes far døde i juni 1998, mens moren døde i februar 1999 – henholdsvis 67 og 56 år gamle. Også to andre nære slektninger døde i denne perioden. A har forklart at etter disse dødsfallene fikk B angst for at både han selv og moren skulle dø. Begge gikk til legesjekk for å utelukke sykdom.
- (8) Etter morens død bodde As 13 år gamle søster hos henne fram til høsten 1999. I tillegg inntrådte det samme sommer samlivsbrudd med hennes samboer, E. Belastningene på A ble etter hvert så store at hun den 1. juni 1999 fikk innvilget støttekontakt for B.
- (9) Lenge fikk man omtrent bare positive tilbakemeldinger om oppholdene i besøkshjemmet, men høsten 1999 skjedde det en endring. I barneverntjenestens møtenotat fra 21. oktober 1999 heter det:

”I det siste har B ikkje villa reist verken til besøksheimen eller støttekontakten. Han sei alt er kjedelig, og vil ikkje gå dersom han ikkje får gjøre kva han vil. Dersom han får det som han vil, vil han det som regel ikkje likevel. Det hender han låser seg inne på rommet også. Mor er sliten og treng avlastning. B prøver ut grenser heile tida. Mor prøver å ta kontrollen, men har no vore sjuk ein periode, og det har vore vanskeleg for ho å ta kontrollen. ... Ho sei at B vert verre når ho er sjuk. Ting kan fungere bra ein periode, så skjærer det seg fullstendig. Det gjer at mor kjenner seg mislukka. Skolen framstiller B som ein grei, smilande gut.

... Mor opplever at B har mykje angst, og veldig redd for mor når ho er sjuk. Samstundes er han redd for si eiga helse. B sitt angstnivå er noko ein må gripe fatt i. Lege skal søkje om plass ved familiepaviljongen.”

- (10) I denne perioden hadde A forskjellige helseplager, og var mye sliten. I februar 2000 ble det satt inn hjemmeassistent hos henne som skulle hjelpe henne i hverdagen, rettlede og gi B oppmerksomhet. Også i denne sammenheng heter det i saksfremstillingen at ”B krev mykje oppmerksomhet frå mor, og er veldig utprøvande i form av å tøye grenser”. Allerede i april samme år sa imidlertid A opp dette tiltaket.
- (11) I perioden 2. oktober til 2. november 2000 hadde familien et opphold ved familieposten på Haukeland sykehus. I epikrisen heter det blant annet:

”B fremsto som en tilbaketrukken og skeptisk gutt ved begynnelsen av oppholdet, men ble etter kort tid trygg på personalet og viste at han var kontaktsøkende og positiv i samhandling med oss. Han hadde en tendens til å protestere på forslag om aktiviteter, men etter overtalelse deltok han aktivt og med innlevelse. Det var tydelig at B var en engstelig gutt, som prøvde å teste ut grenser for å forsøke å få kontroll over situasjoner. Det virket som om Bs protester på å delta i nye ting kom som et uttrykk for hans engstelse om hva situasjonen innebar for han. Derfor så vi det som viktig å alltid informere B om situasjonens innhold, Bs rolle, vår rolle, og Bs bestemmelsesrett i situasjoner slik at han kunne få den kontrollen han trengte for å klare å fungere i situasjonen uten engstelse. Det ble observert at B var svært streng med seg selv, ved at

han syntes alt han gjorde var utilfredsstillende og at han aldri strakk til. B hadde også et kroppslig kompleks med at han syntes han var for tjukk, som viste seg ved at han var engstelig for somatisk undersøkelse og ved at han vegret seg for å delta i svømmeundervisningen på skolen. B hadde et stort behov for bekreftelse og tilbakemeldinger om at han var god nok.

Mor var svært sliten og urolig i begynnelsen av oppholdet her ved Familieposten da hun bekymret seg mye for en foreliggende rettssak som skulle finne sted 3 ukers tid etter innleggelse. Da denne rettssaken ble utsatt ble mor mer samlet og rolig, og gav uttrykk for at hun var motivert for å arbeide med samspillsprosesser.

Vi så at mor og B har kommet inn i en 'ond sirkel' samspillsmessig, hvor mor hadde vanskeligheter med å forstå Bs engstelse. Mor viste en tendens til å forklare Bs adferd ut i fra at han alltid har vært slik, og at han gjør det for å gå i mot mor og gjøre det vanskelig for henne. Mor gav også uttrykk for at hun var bekymret for at B hadde psykopatiske trekk, dette med utgangspunkt i Bs evne til å sette seg opp mot mor. Med dette utgangspunktet hadde mor problemer med å møte B på hans tilnærminger overfor mor, fordi hun alltid lå i forkant og tenkte hva han ville med denne atferden. Dette førte til at B ofte ble avvist av mor, som igjen førte til at B opprettholdt sin negative atferd for å bli synlig for mor. Det ble også observert at mor hadde en svært voksen måte å snakke med barna på, hvor vi spesielt bemerket oss mors bruk av sarkasme og ironi på tilbakemeldinger til B. Bs reaksjon på mors avvisning var svært tydelig for personalet ved Familieposten, ved at han fysisk 'sank sammen' og ved at ansiktsuttrykket hans var fortvilelse. B fikk også en pålagt rolle i familien av mor, hvor B hadde ansvar for familiens daglige stemning avhengig av hva mor anså at B hadde gjort av bra eller dårlige ting. Det lå med andre ord et for stort ansvar på B både i den rollen han ble implisitt pålagt av mor, og i det voksne språket mor førte med han. Konkluderende kan man si at samspillet mellom mor og B var svært fastlåst.

I arbeidet med familien fikk vi lite gjennomslagskraft da mor avviste de fleste intervensjonsforslag med at hun hadde prøvd det før, og at det ikke hadde gitt resultater. Dette kan nok gjenspeiles i det fastlåste samspillet mellom mor og B, hvor mor var svært predikerende ved å alltid vite at de forskjellige intervensjonsforslag ville føre til negativ adferd hos B. Det ble forsøkt å legge vekt på visse områder som kunne arbeides med i familien. Disse var bl.a.; hvordan mor kunne sette grenser for B på en måte som gjorde at B samtidig ville oppleve å bli bekreftet og ivaretatt, å velge ut områder der det ble viktig å være konsekvent når det gjaldt grenser samtidig som mor burde la noe passere, å komme B i forkjøpet i situasjoner der det vanligvis ble konflikt mellom mor og han. Overskriften på arbeidet sett under ett ville være; hvordan forstå dynamikken i den 'onde sirkelen' og gjennom det bidra til at Bs grad av innflytelse på stemningen i familien avtar, med andre ord å redusere ansvaret til B. Resultat og effekt av tiltak og behandlingsforløp har vært vanskelig å måle da mor har opplevd at hun har forsøkt det vi har foreslått tidligere, uten å få ønsket resultat. Ut i fra dette har mor ikke vist interesse for å gå inn i de samspillsprosjekter som har blitt foreslått å ha fokus på."

- (12) Diagnosen for B ble angitt til F92.9 – "Uspesifisert blandet atferdsforstyrrelse og følelsesmessig forstyrrelse".
- (13) Den 18. januar 2001 samtykket A i at barneverntjenesten plasserte B, som da var ni år gammel, i fosterhjem/institusjon etter barnevernloven § 4-4 femte ledd. Like forut for dette hadde hans atferdsproblemer økt kraftig, og han hadde blant annet truet med å ta sitt liv. Det ble satt inn ekstra tiltak mens man forsøkte å finne et fosterhjem. I mai fant man fram til et fosterhjem, men før plassering hadde skjedd, tilbakekalte A i begynnelsen av juni samtykket. Tilbakekallet var begrunnet med at det da gikk bedre med B.
- (14) Høsten 2001 ble situasjonen igjen vanskelig, og den 21. september 2001 ble det under henvisning til barnevernloven § 4-6 annet ledd truffet midlertidig vedtak om å plassere B i institusjon. Om Bs utvikling den siste tiden heter det i saksfremstillingen:

”Frå sommaren har situasjonen endra seg for B. Tilbakemeldingar frå skulen har vore einsegn negative. B har hatt ein auka uro, og store problem med å konsentrere seg i timane. Han har også hatt ein utagerande åtferd som har gått utover både lærarar og medelevar, samt at han ved fleire høve har stukke av frå skulen.”

- (15) I et møte med barneverntjenesten 7. september hadde moren opplyst følgende:

”I møte med barneverntenesta seier mor at guten har forverra seg den siste tida. Ho fortel at ho ikkje har styring på han, og veit ikkje kva ho skal gjere. Ho fortel om ein gut som stikk av på kveldane, ikkje tek grensesetting, han stel ting som han etterpå sel for å få pengar. Han pussar ikkje tennene eller vaskar seg, og mor seier han har sår under armene pga svette som ikkje vert vaska bort. Mor må vidare gøyme knivar og lignende, då ho er redd han skal komme til å skade seg sjølv eller andre. ... Han har stått med kniven mot strupen sin og sagt han ville drepa seg eller andre. Mor maktar ikkje å styre han, og seier ho må ha mer avlastning.”

- (16) Etter dette møtet hadde situasjonen bare forverret seg, inntil moren ba om at gutten ble plassert utenfor hjemmet.
- (17) Samme dag som det midlertidige vedtaket ble truffet, ble han plassert på Æ barneheim i Bergen. Fylkesnemnda godkjente imidlertid ikke vedtaket under henvisning til at A muntlig hadde samtykket i plasseringen, jf. barnevernloven § 4-4 femte ledd. Etter dette ble det den 1. oktober 2001 innhentet skriftlig samtykke fra henne til plasseringen.
- (18) Det ble avtalt at Æ barneheim skulle ta ansvar for utredning av B. Ifølge barneverntjenestens mandat skulle utredningen for det første ta sikte på Bs fungering sosialt, kognitivt og emosjonelt. Utredningen skulle videre omfatte relasjonen mellom mor og B, fremtidige omsorgsbehov og mors evne til å møte disse.
- (19) Spesialist i klinisk nevropsykologi, dr.philos Bjørn Ellertsen, ble etter dette bedt om å foreta en nevropsykologisk undersøkelse av B. I erklæring datert 7. desember 2001 var Ellertsens vurdering følgende:

”B har samlet sett normalt gode intellektuelle ressurser, men det fremkom diskrepanser i testresultatene som entydig peker i retning av at funksjoner lokalisert til høyre hjernehalvdel er svekket. Det tenkes her på den klare diskrepansen på WISC-R (visuo-spatiale vansker), på store vansker med å orientere seg når han skulle bruke venstre hånd på en taktil-spatial oppgave, på de store vanskene med å huske visuelle sekvenser, på store vansker med å kopiere figurer og på eksekutivvansker (planlegging og gjennomføring av handlinger).

Det er ut fra anamnesticke opplysninger og ikke minst testresultater meget godt grunnlag for å konkludere med at biologiske årsaksforhold står sentralt med hensyn til å forstå B. Det er ingen tvil om at psykologiske faktorer også står sentrale i bildet, slik det fremtrer i dag, men dette handler ikke primært om samspillsvansker eller sviktende oppdragsstrategier. B har i hele sitt liv levet i en for ham uoversiktlig og forvirrende verden, grunnet de vanskene som er beskrevet ovenfor. I tillegg til dette har det vært mye omskiftelighet og stress rundt ham. Dette ville han ha mestret på en helt annen og bedre måte dersom han ikke hadde hatt de funksjonsvanskene som er kommet frem.

B tilfredsstiller mange av kriteriene for hyperkinetisk lidelse (F90 i ICD-10 systemet) (ADHD), men dette bildet er ikke entydig. Det dreier seg først og fremst om grunnleggende svikt i eksekutivfunksjoner, hvilket tilsier at videre tiltak må konsentreres om predikerbarhet og kortsiktige og oversiktlige mål. B trenger nærmest

kontinuerlig tilsyn og rettleiding i alt han skal gjøre og reagerer med stor frustrasjon og sinne når dette ikke er tilfellet.

Det er gitt tilbakemelding på resultatene fra undersøkelsen til mor. Hun kommenterte problemene med å orientere seg med venstre hånd ved å si at det er i venstre side av ansiktet han ikke synes å merke at han har sølt is. Mor er sliten og fortvilet, men fast bestemt på å ha B hjemme hos seg på litt sikt. Hun er enig i at hun trenger avlastning for å makte dette.”

- (20) Den 24. januar 2002 fremmet X kommune ved barneverntjenesten begjæring til fylkesnemnda om omsorgsovertakelse med hjemmel i barnevernloven § 4-8 annet ledd første punktum jf. § 4-12 første ledd bokstav a. Like etter, den 30. januar 2002, forelå utredningsrapporten fra Æ barneheim. Om samspillet mellom moren og B heter det blant annet:

”Slik Æ forstår det har funksjonssvikten medført en sårbarhet hos B, som innebærer at han har et større behov for oppfølging og tilrettelegging enn andre, noe som stiller ekstra krav til hans omsorgspersoner. Det er grunn til å tro at Bs hjernedysfunksjon og de utfordringer det har innebært for mor, i tillegg til andre faktorer, har bidratt til de vonde samspillsirklene som har utviklet seg. Det er imidlertid ikke grunnlag for å si hva som er årsak til hva, da de ulike faktorene virker gjensidig på hverandre, og sammen har forårsaket de problemene som beskrives.

...

Mor fremhever at hun gjennom alle år har ønsket det beste for B, noe det er ingen grunn til å betvile. ... Det er likevel grunn til å tro at hun ikke alltid har klart å gi han det hun har ønsket. Noe av mors vansker med å gi B det han trenger er det negative samspillet, og at mor ikke fullt ut klarer å ta inn over seg sin egen rolle i samspillet. Mor gir selv uttrykk for at det ikke er noe hun tenker hun burde gjort annerledes i forhold til B. På spørsmål om hva som må endres for at B skal kunne bo hjemme, er mor opptatt av ytre støttetiltak som avlastning og veiledning, men har ingen tanker om hva hun evt. selv må endre på. Dette kan tolkes i retning av at mor opplever at hennes måte å forholde seg til B på, i liten grad har bidratt til problemene.

Motstanden mot å fokusere på egen rolle medfører at endringsarbeid blir vanskelig. ...

Mors tilstand har ikke endret seg vesentlig siden B kom til Æ. Hun gir selv uttrykk for at hun er svært sliten, noe som ses i sammenheng med at hun har hatt ytterligere påkjenninger etter at B ble plassert. Det er ikke grunn til å tro at disse vil opphøre innen kort tid. Med mindre mors livssituasjon endres er det rimelig å anta at hun vil forholde seg til B som før, og at hun ikke vesentlig vil endre sitt samspill med han.

Det er vår vurdering at mor pr. i dag vanskelig kan mestre omsorgen for B på en god nok måte. Mor gir også selv uttrykk for dette. Hvis mor får en livssituasjon hvor hun har mer overskudd, øker hennes mulighet til å ta hånd om B.”

- (21) De problemene moren har med å håndtere Bs atferdsproblemer, og som beskrives her, er det sentrale spørsmålet i saken.
- (22) Fylkesnemnda traff 5. april 2002 følgende vedtak:

”1. Barnevernet i X overtar omsorgen for B A, f. 10.02.92, barnevernlovens § 4-8, jfr. § 4-12 bokstav a, annet alternativ.

2. B plasseres i fosterhjem, jfr. § 4-14.

3. **Mor og B skal ha samvær hver fjerde helg, fredag/søndag, hjemme hos mor, samt mellomliggende ettermiddagsbesøk i fosterhjemmet. Barnevernet har adgang til å sette inn tilsyn.”**

- (23) Vedtaket er truffet under dissens, idet de to lege medlemmene av nemnda – med forskjellige begrunnelser – kom til at vilkårene i § 4-12 ikke var oppfylt.
- (24) Vedtaket ble brakt inn for Sunnhordland tingrett. I prosesskrift av 18. oktober 2002 fra hennes prosessfullmektig tilbakekalte A samtykket til frivillig plassering av B.
- (25) Sunnhordland tingrett avsa 15. november 2002 dom med slik slutning:

”Vedtak i Fylkesnemnda for sosiale saker Hordaland/Sogn og Fjordane i sak 02-23 blir oppheva.”

- (26) X kommune anket dommen til Gulating lagmannsrett. I begynnelsen av mars 2003 ble B flyttet til fosterhjem i Ø kommune nord for Bergen.
- (27) Lagmannsretten oppnevnte psykolog Terje Galtung som sakkyndig. I Galtungs sakkyndige utredning datert 12. mai 2003 ble det foreslått at B i løpet av sommeren i flere uker fikk bo hjemme hos moren slik at de fikk oppleve hvordan det ville være å bo sammen. Denne anmodningen ble etterkommet. Galtung avgav deretter den 12. august 2003 en tilleggsutredning hvor han under spørsmålet ”Hjemflytting av B?” uttaler:

”Det er mulig at familielivet kan fungere helt greit dersom B flytter hjem. Begge to – sannsynligvis også D – er positivt innstilt på det. Samværene i løpet av våren og samlivet i disse ukene i sommer har visstnok forløpt uten noen dramatiske episoder. Moren sier hun er klar over at det ikke blir enkelt, men mener seg nå bedre forberedt på det enn tidligere, og at B er større og mer forstandig nå.

På den annen side må en regne med at det atferdsrepertoar som B tidligere har hatt, fortsatt kan mobiliseres, og det er usikkert om moren har utviklet tilstrekkelig innsikt i alternative handlemåter til å møte de daglige situasjoner som lett kan utvikle seg til større konflikter. Hun har gjennomgående en tendens til å se også barnas dagligliv ut fra sitt eget perspektiv og har vanskeligere for å forholde seg til deres når det ikke passer hennes. Derfor må en ta i betraktning at en tilbakeflytting kan innebære nye overveldende problemer.

For B virker det nå uforståelig hvorfor han ikke kan flytte hjem igjen. Jeg er redd en fastholdning av fosterhjems plasseringen, kan medføre at han blir stående fast i sin opptatthet av å ville flytte tilbake til moren, og at det motsatte er uttrykk for byråkratisk uvilje. Dette dreier seg ikke først og fremst om savn og lengsel. Mer sentralt synes det å være at han forstår at moren ønsker og mener det, og han lar hennes beslutning danne grunnlag for sitt ønske. Noen selvstendig vurdering ut over det synes han ikke å gjøre. Det er ikke uvanlig at barn i slike situasjoner, får vansker med å skille mellom egen lyst og forpliktelse. I hvilken grad dette vel så mye handler om hans ivaretagelse av moren, er uklart, men det blir likevel mindre vesentlig fordi han så klart er innrettet mot henne.

Morens holdning synes heller ikke å ha hjulpet ham til verken å forstå eller akseptere å bli værende i fosterhjemmet. En må tvert imot regne med at hun overfor ham har klargjort sitt ønske om å få ham hjem igjen, og heller ikke akseptert fosterhjemmet. En må regne med at hun fortsatt vil ha denne holdningen, og vise sine meninger til ham. Dette er en del av hennes demokratiske oppdragelsesstil.

Dersom det igjen skulle bli for konfliktfylt og vanskelig i hjemmet, må en være innstilt på at ny omsorgsovertakelse kan bli nødvendig. Det vil selvsagt være svært uheldig

særlig for de to barna. Men det vil likevel være mindre ille enn dagens situasjon som virker uforståelig for B. En evt. flytting av ham vil det være mulig å gjøre mer forståelig ut fra de hendelser som nødvendiggjør den.”

(28) Galtungs forslag var følgende:

- ”- B snarest mulig flyttes hjem igjen til moren
- en tydeliggjør overfor moren hennes selvstendige ansvar for ham
- skole, barneverntjeneste og evt. veileder etablerer et tett samarbeid med sikte på å fange opp mulige problemer tidligst mulig.”

(29) Lagmannsretten avsa dom 9. desember 2003 med slik slutning:

”Fylkesnemndas vedtak stadfestes med den endring at det skal være samvær mellom A og B annenhver helg fra fredag ettermiddag til søndag ettermiddag samt mellomliggende ettermiddagsbesøk av mor en gang mellom hver samværs helg.”

(30) Dommen er avsagt under dissens, idet en av fagdommerne voterte for å stadfeste tingrettens dom.

(31) A har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder lagmannsrettens bevisbedømmelse og rettsanvendelse. For Høyesterett har psykolog Terje Galtung vært gjenoppnevnt som sakkyndig. Videre har B i en dommersamtale uttalt seg om sitt syn på omsorgsspørsmålet. Bortsett fra dette, og at det også har skjedd en utvikling i Bs forhold til fosterhjemmet som jeg kommer tilbake til, står saken i det alt vesentlige i samme stilling for Høyesterett som for lagmannsretten.

(32) Parallelt med denne saken har A vært part i en sak med E om den daglige omsorg og foreldreansvaret for deres datter D. Ved Sunnhordland tingretts dom av 25. august 2003 ble E tilkjent både den daglige omsorg og foreldreansvaret for D. Ved Gulating lagmannsretts dom av 21. mai 2004 ble denne dommen stadfestet.

(33) *Den ankende part, A*, har i korte trekk anført:

(34) Selv om saken formelt sett gjelder spørsmålet om opphevelse av fylkesnemndas vedtak, jf. barnevernloven § 4-12 første ledd bokstav a, skal vurderingen ta utgangspunkt i den nåværende situasjon. Siden omsorgsovertakelsen har hennes helsetilstand blitt betydelig bedre. Hun er dermed i dag atskillig bedre rustet til å møte de utfordringer som det innebærer å ha den daglige omsorg for B. Hennes livskriser som følge av dødsfallene i familien og samlivsbruddet med E har dessuten kommet mer på avstand. Det anføres at hun i dag har tilstrekkelig omsorgsevne i forhold til de spesielle utfordringer som Bs personlighet medfører. Skulle Høyesterett komme til at hennes omsorgsevne ikke er tilstrekkelig, vil eventuelle mangler kunne avhjelpes ved de hjelpetiltak som barneverntjenesten er pliktig til å tilby.

(35) Videre vises det til at B er sterkt imot omsorgsovertakelsen, som han opplever som dypt urettferdig. Dette må det legges stor vekt på, jf. barnevernloven § 6-3 samt § 4-1, som fastsetter at det skal legges avgjørende vekt på å finne fram til tiltak som er til beste for barnet.

(36) Subsidiært anføres det at det ikke er grunnlag for å redusere dagens samværsordning. Tvert om bør den utvides ved at det også fastsettes feriesamvær.

- (37) A har nedlagt denne påstand:

”Prinsipalt:

Sunnhordland tingretts dom av 15. november 2002 i sak nr. 02-0325A stadfestes og A frifinnes derved for kravet om omsorgsovertakelse.

Subsidiært:

Gulating lagmannsretts dom av 9. desember 2003 i sak 03-00143 stadfestes med den endring at Norges Høyesterett utvider samværet ved fastsettelse av feriesamvær utmålt etter rettens skjønn.”

- (38) *Ankemotparten, X kommune*, har i korte trekk anført:
- (39) Det bestrides at A har tilstrekkelig omsorgsevne til å kunne møte de spesielle utfordringer som B representerer. Denne svikten vil heller ikke kunne avhjelpes ved hjelpetiltak. Veiledning overfor henne vil være et viktig tiltak, men med den holdning som hun tidligere har lagt for dagen overfor veiledning, er man skeptisk til i hvilken utstrekning hun vil være mottakelig for dette.
- (40) Det aksepteres at B i dag er sterkt imot omsorgsovertakelsen, og man er enig i at dette er et viktig moment ved avgjørelsen. Men da hans oppfatning i stor utstrekning skyldes morens påvirkning, settes det et spørsmålsteget ved grunnlaget for den. Dersom omsorgsovertakelsen blir opprettholdt, vil det bli forsøkt å gi ham bedre innsikt i årsaken til den.
- (41) Ved fortsatt omsorgsovertakelse bør samværsordningen endres. Etter barneverntjenestens vurdering har samværshyppigheten vært for stor – særlig som følge av ettermiddagssamværet. Dette bør falle bort, men på den annen side bør det vurderes om det skal fastsettes et feriesamvær.
- (42) X kommune har nedlagt denne påstand:
- ”1. Gulating lagmannsretts dom stadfestes så langt den stadfester fylkesnemndas avgjørelse om omsorgsovertakelse for B.**
- 2. Samvær mellom B og hans mor A fastsettes etter rettens skjønn.”**
- (43) *Mitt syn på saken:*
- (44) Jeg er under betydelig tvil kommet til at anken må tas til følge.
- (45) Fylkesnemndas vedtak skal vurderes etter kriteriene for omsorgsovertakelse i barnevernloven § 4-12, selv om barnet befinner seg i fosterhjem, og det reelt sett er tale om tilbakeføring, jf. § 4-21. Bestemmelsene må sammenholdes med § 4-1, som fastsetter at det skal legges avgjørende vekt på hva som er til beste for barnet. Vurderingen skal skje ut fra forholdene i dag, og Høyesterett har full kompetanse, jf. tvistemålsloven § 482.
- (46) Saken gjelder en 12 år gammel gutt som siden 21. september 2001 har vært plassert i barnehjem og senere i fosterhjem, og hvor den daglige omsorg har vært overtatt i mer enn to år. Siden barnehagealder har han vist økende atferdsproblemer på flere områder.

Temperamentet var sterkt, hissig og til tider ukontrollerbart og kunne resultere i raseriutbrudd. Han stjal, solgte ting han hadde stjålet, og var sterkt interessert i spilleautomater. Like før moren i januar 2001 for første gang samtykket i fosterhjemsplassering, hadde som nevnt hans atferdsproblemer gjort omsorgen for ham svært problematisk. Høsten 2001, da B var 9 ½ år, hadde problemene blitt så omfattende at A på ny så seg nødt til å be barnevernet om å plassere ham utenfor hjemmet.

- (47) Etter plasseringen utenfor hjemmet synes hans negative atferd å ha blitt noe redusert, men atferdsproblemene er fortsatt betydelige. I sin sakkyndige utredning for Høyesterett har Galtung gjengitt lærerne på Å skole, hvor B nå er elev, slik:

”B kan på skolen være en sjarmerende og grei gutt, for deretter plutselig å skifte til å bli langt mer tverr, lei seg og vanskelig. Når en i slike situasjoner spør hvordan han har det, kan han svare: ’Det jeg er lei for kan ikke du gjøre noe med.’ Skolen er helt innforstått med at han da mener sin fosterhjemssituasjon, og oppfatter det som han har et oppriktig ønske om å komme hjem til moren og søsteren. For øvrig kan han være åpen og vil gjerne fortelle for eksempel om duene sine og interessen for sirkusskole. Han forteller gjerne også om fisketurer i Z. Han vil hjelpe til og være sammen med voksne. Det er tydelig at B gjerne vil ses og få oppmerksomhet fra voksne. Han vil gjerne ha klapp på kinnet.

Etter samværene med moren har skolen inntrykk av at han ofte er vanskeligere å ha med å gjøre. Men når han ’glemmer seg’ synes han igjen å ha det bra og blir en ’god’ gutt. Når moren ringer til skolen og ber dem hilse ham, lysner han opp, det gjør ham godt i øyeblikket.

Det oppstår stadig episoder og konflikter rundt ham på skolen hvor det virker som han terger og plager andre barn. Han kan rive ned, dytte og hive ting. det kan være vanskelig å stoppe ham, han tøyer stadig grensene, og selv om han blir snakket til fortsetter han med sin negative atferd. Han retter seg i liten grad etter påbud, gir seg ikke, gjør det han selv vil, og småting kan bli store vansker. I slike sammenhenger kan han både være uhøflig og bli vanskelig å ha med å gjøre. Til dels kan han være svært provoserende både mot voksne og barn. Men han oppleves for det meste ikke som farlig i sin måte å være aggressiv og sint på. Etterpå vil han gjerne ikke snakke om det, bortforklarer, bagatelliserer og forminsker sin egen delaktighet. Blikket og holdningen blir unnvikende.

Rett etter slike konfliktepisoder virker det som han er helt ferdig med det. Han viser ingen tegn verken på å bli langsint eller bitter. Det gjelder både overfor voksne eller barn. Og han snakker ikke om det senere. Han viser ingen anger.”

- (48) Galtung har blant annet beskrevet Bs problemer slik:

”Hans problemer har tydeligvis startet i svært tidlig alder og er bare i begrenset grad blitt avhjulpet. Han [må anses for] å ha alvorlige atferdsproblemer og vil trekke store veksler på omsorgspersoner, skole og fritidsmiljø.”

- (49) I sin første sakkyndige erklæring for lagmannsretten uttaler Galtung videre at ”B har en tendens til å teste ut hvor de voksnes grenser går. Han synes å ha utviklet seg til en ’ekspert’ når det gjelder å finne smutthull og muligheter i forhold til det de voksne bestemmer.”

- (50) Spørsmålet blir dermed om de alvorlige atferdsproblemene som B har, tilsier at omsorgsovertakelsen bør opprettholdes.

- (51) I denne sammenheng er det etter min mening et viktig moment at B etter hvert har utviklet en sterk motvilje mot fosterhjems plasseringen, og at han i tillegg ikke forstår grunnlaget for den. Dette kommer til uttrykk allerede i Galtungs første sakkyndige erklæring til lagmannsretten. Siden har B i alle fall understreket det samme overfor tilsynsføreren med fosterhjemmet og overfor psykolog Furevik ved BUP Nordhordland (barne- og ungdomspsykiatri), som fra månedsskiftet mars/april og fram til slutten av mai 2004 har hatt fem samtaler med ham. Det samme har han sterkt fremhevet overfor psykolog Galtung. Og i dommersamtale den 24. mai 2004 uttaler han blant annet:

”Han savner mamma sterkt og vil flytte hjem til henne så fort som mulig. Med mamma kunne han spille fotball og gå på tur. Han forklarer at han er veldig glad i henne. For tiden ser han henne annenhver helg og noen tirsdags ettermiddager. Han synes dette er alt for lite og ønsker å tilbringe så mye tid med mamma som mulig. Tiden han tilbringer med henne er altfor knapp til at de kan gjøre noe særlig sammen.

Han kan ikke se noen grunn til at han måtte flytte vekk fra mamma. Ting fungerte bra når han bodde hos henne og hans høyeste ønske er å få flytte til henne. ... Dersom mamma taper rettssaken, vil han ta livet av seg. Da vil det ikke være noe mening i å leve. Han orker ikke være i fosterhjem i ett år til.”

- (52) Trusselen om å ta sitt liv har han blant annet også fremsatt overfor den sakkyndige og psykolog Furevik.
- (53) Ønsket om å flytte hjem har også gitt seg utslag i at han like etter påske en morgen rømte fra fosterhjemmet og undervegs til sin mor i Z tok inn hos morens søster på Y. Og ved begge helgebesøkene i mai har det vært nødvendig å sette i verk ekstraordinære tiltak for å få ham tilbake til fosterhjemmet. Ved det første av disse besøkene kom han dessuten tilbake ett døgn senere enn forutsatt.
- (54) Etter barnevernloven § 6-3 skal det legges vekt på barnets mening ”i samsvar med barnets alder og modenhet”. Jeg er enig med barneverntjenesten i at det kan stilles spørsmål ved grunnlaget for hans standpunkt – dels fordi han synes sterkt påvirket av morens holdning, og dels fordi han ikke innser hennes svakheter som omsorgsperson. Men selv om dette reduserer den selvstendige vekt av hans standpunkt, har standpunktet likevel stor betydning for om det er forsvarlig å opprettholde omsorgsovertakelsen. Med morens påvirkningskraft på ham er det liten utsikt til at standpunktet vil bli endret. Dermed er det en betydelig fare for at hans motstand mot omsorgsovertakelsen vil øke i styrke, slik at situasjonen lett vil bli stadig verre jo lenger fosterhjems plasseringen består.
- (55) Om de valgmulighetene man nå – på bakgrunn av Bs og morens holdning til omsorgsovertakelsen – står overfor, konkluderer Galtung slik i sin sakkyndige utredning for Høyesterett:

”Jeg ser tre ulike alternativer:

- 1. Omsorgsovertakelsen fastholdes, han blir værende i fosterhjemmet, og en intensiverer arbeidet med å få ham og moren til å akseptere ordningen.**
- 2. Omsorgsovertakelsen fastholdes og han overføres til et annet fosterhjem, fortrinnsvis ett som både han og moren med større sannsynlighet vil kunne godta.**
- 3. Omsorgsovertakelsen oppheves, han flytter tilbake til hjemmet og det settes i verk tiltak minst tilsvarende de som nå er rundt ham i Ø.**

Ad. 1. Dette er kommunens forslag.

I sine utsagn er B entydig på at han ikke ønsker å bli i fosterhjemmet. Enkelte av hans handlinger og uttalelser kan *tolkes* i motsatt retning, men kan ikke tas som klare tegn i den retning. Den samme ambivalensen var til stede også for ett år siden, men i dag vel så sterk og tydelig. Det er derfor sannsynlig at det foregår en kamp i B selv, en kamp hvor tanken om gjenforening muligens er den eneste tillatelige for ham i dag. Jeg kan ikke se noen mer positiv holdning hos ham i retning av fosterhjemmet i dag enn den gangen. Og en kan samtidig ikke se bort fra faren for at B blir stadig mer frustrert og fastlåst i sin negativitet, og han kan komme til å gjennomføre mer dramatiske handlinger. Han lærer seg opposisjonens håndverk.

Alle som står rundt ham til daglig har fått klar beskjed fra ham om at han ønsker seg hjem til sin mor og søster. Fosterforeldrene er innstilt på å beholde B hos seg framover. De uttrykker å ha 'fått ham under huden'. De ser samtidig morens mer perifere rolle i saken som et viktig element (forutsetning?) for at de skal kunne fortsette og lykkes i sin oppgave med ham. ...

Morens opplevelse av at B ikke har det godt i fosterhjemmet og at hun egentlig ønsker ham hjem virker sterkt inn på Bs oppfatning. De to forsterker hverandre i sine opplevelser av at han lider, at tiltaket er feil og helt urettmessig.

Slik han ser det er situasjonen nå fastlåst i en gjensidig negativ holdning mellom moren på den ene siden og barneverntjenesten og fosterforeldrene på den annen. Han uttrykker til sin tilsynsfører et ønske om at de er på talefot. Også i dette kan det tolkes et uformulert (ubevisst?) ønske om å bli i fosterhjemmet.

...

Etter min vurdering kan dagens situasjon ikke anses som vellykket. Tvert imot er den slik jeg ser den uholdbar og kan når som helst ende i ukontrollerbare handlinger fra Bs side.

Det er mulig at hovedårsaken til Bs uttrykte mistrivsel i dag nøres opp under av moren. Men etter min mening må dette tas på alvor når det gjelder en så vidt stor gutt som B. Hans forhold til moren må nå anses som en del av ham, og er dermed en forutsetning for å få til en for ham akseptabel tilværelse. Han vil ikke godta denne så lenge moren direkte eller indirekte er med og fortolker alt i negativ retning.

...

Etter min oppfatning kan ikke denne situasjonen løses med mindre kontakt og samvær mellom mor og sønn. Han er nå for gammel til at et slikt tiltak vil kunne lykkes: uansett om det går uker og måneder mellom hver gang de får kontakte hverandre, er hans oppfatning nå så fastlåst at sannsynligheten for å lykkes med å prøve om 'ute av øye' vil medføre 'ute av sinn' er svært liten. Jeg kan heller ikke se andre tiltak til støtte for dagens situasjon en kan sette i verk som med en viss grad av sikkerhet kan lykkes.

Moren er etter min mening den som sitter med nøkkelen for at han skal akseptere å bli boende i fosterhjem(met), og for at denne løsningen kanskje kunne fortsette. Hun må akseptere fosterforeldrene for at nåværende ordning skal bli akseptert av B selv. Og hans akseptering er helt nødvendig for at hensikten med omsorgsovertakelsen skal kunne oppnås: at han på kort og lang sikt kan nyte godt av den omsorgen han får. Jeg har selv forsøkt å få moren til å bruke sin posisjon overfor ham til å få dette tiltaket til å lykkes. Men jeg har ikke lyktes, og vil i dagens situasjon fraråde ytterligere tiltak i den retning.

I tillegg er det nok nødvendig at barneverntjenesten og fosterforeldrene i det minste overfor B viser en større grad av velvilje overfor hans mor. Bs egen opplevelse av at fosterforeldrene ikke synes særlig interessert i ham henger nok delvis sammen med denne. Dessuten vil det nok være nødvendig at de med større tydelighet viser interesse

for ham i dagliglivet, og ikke lar seg avvise av hans avvisning, noe som ganske sikkert er vanskelig i lengden. Lite tyder på at han har fortrolighet til dem i dag. ...

Intensiverte samtaler med ham for å 'bistå' ham til å forstå og akseptere sin situasjon, synes ikke mulig å få til ut fra den vurdering jeg fikk fra psykolog Furevik. Tilsynsføreren er også sterkt bekymret for den situasjon B lever i.

Barneverntjenesten kunne nok tidligere ha gjort mer for å få flere til å dra sammen og være løsningsorientert overfor morens og Bs motkrefter, men jeg anser at tiden er utløpt for slike tiltak nå. Jeg oppfatter at barneverntjenesten undervurderer styrken og betydningen av Bs uttalelser om sin situasjon, og legger for stor vekt på fosterforeldrenes optimistiske beskrivelser.

Slik hans situasjon nå fortøner seg for ham og andre rundt ham synes nåværende fosterhjems plassering og tiltak å fungere destruktivt for ham både på kort og lang sikt. Jeg ser ingen tiltak som kan iverksettes som kan bevirke at B vil tillate seg å nyte godt av den tilværelsen han bys i fosterhjemmet. Dersom en likevel velger å fastholde den, er det etter min vurdering stor fare for både ukontrollerbare drastiske handlinger og økt varig personlighetsskade hos B. Jeg vil derfor sterkt fraråde at dagens ordning fortsetter."

- (56) Alternativ 2 – plassering i et annet fosterhjem, eventuelt hos slektninger – betegner Galtung som "urealistisk som barneverntiltak i dagens situasjon". Om alternativ 3 – opphevelse av omsorgsovertakelsen – uttaler han:

"Opphevelse av omsorgen og tilbakeføring av B til sin mor vil etter min oppfatning stride mot barnevernlovens § 4-21 fordi jeg anser det tvilsomt om hun vil kunne gi B 'forsvarlig omsorg'. Selv om en iverksetter sterke hjelpetiltak rundt ham og familien, er det ikke usannsynlig at han fortsatt vil ha og vil kunne videreutvikle alvorlige atferds- og fungeringsproblemer både hjemme, på skole og i fritid. Jeg anser at moren i svært begrenset grad er i stand til å forstå og iverksette de holdninger og tiltak som hans problematikk krever. Dersom en tilbakeføring nå skal kunne lykkes må det straks være på plass både slike tiltak som i dag er til stede og veiledningsbistand til moren. Likevel vil jeg være bekymret for en slik ordning.

På den annen side er dette den løsningen som B ønsker. Han er nå 12 år gammel, og barnelovens § 31 uttrykker at en fra den alder skal legge stor vekt på hva barnet mener. For meg blir dette et dilemma: hvor stor vekt skal en legge på hans selvbestemmelsesrett i forhold til sannsynlige (men ikke sikre) alvorlige problemer i framtid?

Dersom en nå etter så vidt lang tid kunne øyne hans mer bevisste medvirkning eller at han i større grad enn i dag innstilte seg på å bli boende i fosterhjemmet, ville det være lettere for meg å anbefale at en fortsatt overstyrte hans ønske. Men når en etter så vidt lang tid bare ser små og indirekte tegn i hans atferd på at han kanskje også har et ønske om å bli boende, mener jeg det blir nødvendig å se nærmere på konsekvensene av en eventuell tilbakeføring.

Det er for det første mulig at det vil gå bra eller tålelig bra med ham hjemme sammen med moren.

På den annen side kan i verste fall en tilbakeføring føre til store atferdsproblemer på flere arenaer og at moren ikke vil mestre ham. Dersom det skjer, vil det selvsagt innebære opplevelse av nederlag, fortvilelse og skuffelse hos dem begge. Dernest vil slike erfaringer gi moren og spesielt B selv mulighet for mer reell forståelse av hvorfor han trenger en type omsorg og oppdragelse som moren ikke kan gi ham. Det vil da kanskje også være mulig å få et mer aktivt samarbeid fra hennes side også, slik en startet med høsten 2001. For at nederlaget ikke skal ende i oppgitthet er det nødvendig at

hjelpeinstanser i mellomtiden har møtt dem med aktiv bistand og en positiv holdning, og er fri for hovering.”

(57) På bakgrunn av ovenstående vurdering har Galtung konkludert slik:

”Jeg ser ingen gode løsninger i denne saken. Alle alternativer innebærer farer for at en mislykkes og at Bs skjevutvikling fortsetter.

Jeg anser ikke kriteriet om at moren skal kunne gi B forsvarlig omsorg som innfridd. Det er ikke usannsynlig at hans omsorgssituasjon og hans atferd igjen kan gjøre en ny plassering utenfor hjemmet nødvendig. På den annen side mener jeg det er uforsvarlig å satse videre på dagens fosterhjems plassering, den må anses som mislykket. Dette er mitt hovedargument for forslaget om opphevelse av omsorgen, det kan ikke anses å være til Bs beste.

Dessuten er B 12 år gammel og hans mening skal tillegges vesentlig vekt. Det er heller ikke sikkert at det vil gå ille ved en tilbakeføring.

Jeg anser tilbakeføring til moren som den minst ille for hans videre utvikling og den mest gjennomførbare. Tilbakeføringen kan vise seg å lykkes. Og hvis den ikke lykkes, kan eventuelt en ny plassering utenfor hjemmet bli mulig å få gjennomført i et samarbeid.

Jeg vil derfor anbefale at omsorgen oppheves og at B gjenforenes med sin mor.”

(58) I april og mai 2004 har som nevnt også psykolog Furevik ved BUP Nordhordland hatt fem samtaler med B. I en erklæring av 27. mai 2004 uttaler han blant annet:

”I tillegg til tanker om suicidalitet oppleves B som en gutt som i liten grad er til stede i sin aktuelle hverdag. Hans tanker kretser om mor og ønsket om å kunne flytte tilbake til mor. Det er bortimot umulig å få B til å kunne se noe fordelaktig ved den situasjonen han har nå. Hans opptatthet av mor er slik at undertegnede vurderer at dette må virke svært hemmende på hans evne til å nyttiggjøre seg det tilbudet han nå har. B bekrefter for så vidt også selv at han i skolesituasjonen og andre sammenhenger ofte blir ukonsentrert fordi han tenker på mor. Tanken om mor dreier seg både om et savn av mor, men like mye om en opptatthet av urettferdighet begått av det offentlige. Det forhold at han er plassert bort fra mor og ikke søsteren, er uforståelig for han og han opplever dette som et overgrep mot seg selv. Når det blir stilt spørsmål ved hans atferd tidligere og mors evne til å kunne kontrollere han, gir han i noen grad uttrykk for at han kunne bryte grenser, men dette var på et tidspunkt der han var mindre og ikke forsto konsekvensene av egen atferd, sier han.

...

Ut fra kontakten undertegnede har hatt med B og formell kartlegging som er gjort er det ikke grunnlag for å si at B er alvorlig psykisk syk. Hans egenrapporterte psykosomatiske vansker synes stressrelatert. I tillegg til dette har hans atferd et opposisjonelt og regelbrytende preg. Selv om han ikke framstår med alvorlige psykiske lidelser i dag, er det grunn til bekymring for hans videre helsemessige og adferdsmessige utvikling. Hans utfordring av grenser og regler som viser seg ved at han rømmer til mor, ikke reiser tilbake etter samvær og på andre måter er i opposisjon og utfordrer avtaler og grenser som gjelder, er bekymringsfull.

En situasjon der B fortsatt kan utfordre regler og grenser og ta seg til rette på tvers av voksne og offentlige myndigheters bestemmelser er betenkelig med tanke på hans videre utvikling. Slik sett bør barneverntjenesten vurdere om det ikke er bedre for B at han flyttet tilbake til mor, enn at han over tid gjennom økt utagering og sabotering av grenser selv tvinger fram en slik løsning. I tillegg til dette må hans trusler om å ta sitt eget liv tas på alvor.”

- (59) Både den sakkyndige, psykolog Galtung, og psykolog Furevik anbefaler med andre ord at omsorgsovertakelsen oppheves. Galtung betegner dette alternativet som ”minst ille”.
- (60) Ved vurderingen av om disse anbefalingene skal følges, og omsorgsovertakelsen oppheves, står As omsorgsevne sentralt. Tvilen knytter seg ikke til hennes evne til å ivareta Bs fysiske behov, men evnen til å håndtere hans atferdsproblemer. I sin sakkyndige utredning for Høyesterett beskriver Galtung hennes problemer slik:

”Det vesentligste problemet med morens omsorgsevne er at hun ikke helt synes å forstå hva slags utviklingsstøtte og struktur han trenger. Nå for tiden kommer dette særlig til uttrykk ved at hun i liten grad kombinerer å vise ham medfølelse for hans vonde tilværelse og samtidig hjelpe han til å gjøre det beste ut av det så lenge det varer. Hun viser i stedet relativt konsekvent sin medfølelse og unnlater å gjennomføre det som foreldreansvaret krever. ...

Det synes gjennomgående vanskelig for henne å se sin egen delaktighet for hvordan problemer oppstår. Det at B ’alltid’ har vært vanskelig plasserer hun på ham, og ser fortsatt etter mye bistand ikke sin egen delaktighet i det. Dette blir spesielt bekymringsfullt når B har særegne behov for bevisst struktur og forutsigbarhet fra sine omsorgspersoner.

... Det er således sannsynlig at deres forhold vel så mye er preget av likestillt gjensidighet fra hennes side, som av et mor – sønn forhold. En må derfor anta at han er en sentral samtalepartner for henne. Alt B tydeligvis vet om saken, måten han snakker om den på overfor fosterforeldrene og de hyppige telefonsamtalene kan tyde på det. Av sin mor får han næring for ikke å like fosterforeldrene, ikke å trives der han bor osv. B blir stående alene med å skulle mestre dette i sitt dagligliv, stå både i sin egen og morens kamp. Hans behov for ivaretaende støtte får han ikke fra henne, samtidig som han ikke vil ha den fra fosterforeldrene. Det er påfallende at moren med sin intelligens og utdanning ikke synes i stand til å forstå hvordan hun på denne måten gjør det vanskeligere for ham, spesielt i den situasjonen han nå er.

Et annet problematisk område ved hennes omsorgskompetanse gjelder hennes tendens til stadig å skifte fokus i hva hun er opptatt av og være så sterkt sentrert om sitt fokus at hun ikke samtidig får med seg barnets ståsted. Så lenge hun har barnets opplevelse som sitt fokus går det greit, men plutselig skifter hennes oppmerksomhet og dermed forsvinner også bistanden til barnet. Hun følger heller ikke med på hans skiftinger, noe B har et særegent behov for.

Jeg har snakket med henne gjentatte ganger om betydningen av å beholde oversikt og en viss rolig fleksibel fasthet når ulike vanskelige situasjoner oppstår i hjemmet. Hun mener selv at hun har gjennomført dette i økende grad. Det er bra om så er skjedd og vil være viktig framover, men det er tydeligvis fortsatt langt fram. ...

Det synes fortsatt vanskelig for moren å innta en holdning som både gir uttrykk for forståelse og ivaretagelse og samtidig tålmodig fastholder krav overfor ham. Det er mulig at hun vil mestre dette bedre dersom de bor sammen. Men hittil er hennes mangel av voksen autoritet mer tydelig. ...

...

Dette trenger ikke å bli problematisk for et rolig og medgjørleg barn, men for B som til stadighet tøyser grenser, fortrinnsvis protesterer, vil gå egne veier må det anses farefylt for håndtering av framtidige konflikter. B viser i sin hverdag klare opposisjonelle trekk, dette er (blitt) en del av hans personlighet som også moren er enig i at er en vanskelig side ved ham. Hans tendens til å ville gjøre sitt, bestemme selv, ikke la seg dirigere viser seg også hjemme, og moren innrømmer at de stadig har sine kontroverser. Likevel står hun fast på sitt standpunkt.

Disse trekkene ved moren gjør at jeg ser med bekymring på hvordan en gjenforening av de to nå vil arte seg når hverdagen kommer.”

- (61) Også i sluttrapporten fra Æ barneheim av 30. april 2003 kom det til uttrykk tilsvarende observasjoner. I en av oppsummeringene heter det at ”B er en gutt som trenger mye bekreftelse og positiv oppmerksomhet for å kunne definere seg som en grei, hyggelig og flink gutt. Han har behov for tydelig struktur for å skape forutsigbarhet og for å få den oversikten han trenger”. Og om samhandlingen mellom mor og sønn heter det:
- ”Æ har observert og har erfaring med at samspillet mellom mor og B er negativt. I eksemplene ovenfor viser vi at relasjonen deres er preget av ambivalens, usikkerhet, utprøving og dramatiske uttalelser. Det er derfor vår vurdering av samspillet at mor bidrar til en eskalering av Bs emosjonelle nivå, istedenfor å bidra til å hjelpe ham til å avpasse sine følelsesmessige reaksjoner. Som utredningsrapporten beskriver ser vi fremdeles at mor ikke fullt ut klarer å ta inn over seg sin egen rolle i samspillet.”**
- (62) Det knytter seg med andre ord en betydelig usikkerhet til morens omsorgsevne i forhold til Bs spesielle behov. Til tross for dette er jeg som nevnt under tvil kommet til at anbefalingene fra de to psykologene bør følges. I denne sammenheng understrekes det at jeg ikke finner grunnlag for å rette kritikk verken mot barneverntjenesten eller fosterforeldrene. De har stått overfor en sak som det må ha vært svært vanskelig å håndtere som følge av den kraftige motviljen som moren har mot omsorgsovertakelsen, og som hun har overført til B. Han synes å tro at omsorgsovertakelsen utelukkende skyldes at moren var sliten da han ble plassert på Æ barneheim. Når han ikke forstår grunnlaget for omsorgsovertakelsen, opplever han den som sterkt urettferdig og som et overgrep både mot ham og moren.
- (63) Til tross for dette synes det etter omsorgsovertakelsen å ha skjedd en positiv utvikling i den forstand at hans negative atferd har blitt noe redusert. Men for hans videre utvikling, om omsorgsovertakelsen opprettholdes, har det ifølge den sakkyndige sentral betydning at fosterforeldrene ikke har lyktes i å oppnå hans fortrolighet. Og med hans og morens holdning til omsorgsovertakelsen, og som de med stor grad av sikkerhet også vil ha i fremtiden, er det lite sannsynlig at denne situasjonen vil endre seg. Sammenholdt med hans tiltakende sabotasje av den, har den sakkyndige på denne bakgrunn som nevnt konkludert med at opprettholdelse av omsorgsovertakelsen medfører ”stor fare for både ukontrollerbare drastiske handlinger og økt varig personlighetsskade hos B”.
- (64) Dersom omsorgsovertakelsen oppheves, vil man oppnå at den stressfaktoren som den representerer for både B og moren, fjernes. Dermed vil de i større utstrekning kunne konsentrere seg om Bs videre utvikling, og forhåpentligvis få et mer fruktbart samarbeid med barneverntjenesten. Og selv om moren har personlighetstrekk som medfører at det knytter seg stor usikkerhet til samspillet mellom dem, vil jeg vise til at hennes helsetilstand og livssituasjon nå synes å være bedre enn den var i 2001. Dette øker muligheten for at hun i større utstrekning enn tidligere vil kunne mestre omsorgen. Hvilken betydning det vil ha dersom hun nå mister den daglige omsorgen for D, er etter min mening såpass usikkert at jeg ikke går nærmere inn på det.
- (65) Omsorgsovertakelsen bør bare opprettholdes dersom man med en rimelig grad av sikkerhet kan anta at Bs utvikling på lengre sikt blir best ved fortsatt omsorgsovertakelse. Dette kan ikke legges til grunn. På bakgrunn av den sakkyndiges uttalelse må det antas at man ikke kommer videre med den nåværende omsorgsovertakelsen, og at det er stor fare

for at situasjonen kan bli forverret om den ikke oppheves. Til tross for svakhetene ved morens omsorgsevne er jeg derfor – særlig på bakgrunn av Bs kraftige motstand mot videre omsorgsovertakelse – kommet til at den nå bør oppheves.

- (66) Som det fremgår av mine vurderinger foran, knytter det seg stor usikkerhet også til å oppheve omsorgsovertakelsen. Men skulle det vise seg at opphevelsen blir mislykket slik at det blir nødvendig å overta omsorgen på ny, vil en opphevelse kunne bidra til at B får et bedre grunnlag for å forstå behovet for en ny omsorgsovertakelse. Dette er en viktig forutsetning for at den skal kunne få noen positiv effekt for ham.
- (67) På grunn av de betydelige utfordringene man står overfor ved en opphevelse av omsorgsovertakelsen, vil det også i fortsettelsen være nødvendig med omfattende hjelpetiltak – herunder veiledning til moren. Og det vil være viktig at hun viser evne og vilje til å nyttiggjøre seg veiledningen. Da det er barneverntjenesten som avgjør hvilke hjelpetiltak som skal settes inn, går jeg ikke nærmere inn på dem.
- (68) For å få på plass de nødvendige hjelpetiltak har kommunen gitt uttrykk for at en eventuell opphevelse av omsorgsovertakelsen først bør tre i kraft etter en overgangstid på et halvt år. Jeg antar at B bør begynne på skolen på hjemstedet fra skolestart til høsten, og finner ikke tilstrekkelig grunn til slik utsatt gjennomføring av opphevelsen.
- (69) Jeg stemmer for denne

D O M:

Tingrettens dom stadfestes.

(70)	Dommer Lund:	Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
(71)	Dommer Coward:	Likeså.
(72)	Dommer Mitsem:	Likeså.
(73)	Dommer Dolva:	Likeså.
- (74) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Tingrettens dom stadfestes.